ԳԱՐԵԳԻՆ Ա ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՔԱՐՈԶԸ՝ ԽՈՍՎԱԾ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ, ՎԱԶԳԵՆ Ա-Ի ՄԱՀՎԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻ ԱՌԹԻՎ (20 օգոստոս 1995 թ.)

«Յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, Ամէն»:

«Որպէս հացն զգալի զմարմին զօրացուցանէ, այնպէս եւ նորա երախտեացն յիշատակն զհոգիս»:

«Ինչպես հացը նյութական մեր մարմինը կզորացնի, այնպես էլ նրա երախտարժան գործերի հիշատակը՝ մեր հոգիները»:

Ուժեղ, խորիմաստ բառեր են այս բառերը՝ քաղված մեր բանիբուն, ներհուն աստվածաբաններից, Կիլիկյան աշխարհի պայծառագույն դեմքերից՝ Ներսես Լամբրոնացու գրքից: Նա ասում է. «Ինչպես հացը, առանց որի մենք մեր ֆիզիկական գոյությունը չենք կարող պահել, առանց որի մեր մարմինը չի կարող տոկալ և զորավոր մնալ, այնպես էլ նրա երախտիքների, երախտարժան գործերի հիշատակը մեր հոգիները կջրդեղի, կզորացնի»:

Այս խոսքի մեջ երկու բառեր ցանկանում եմ, որ այսօր մեր մտածման սնեռումին տակ իյնան: **Հաց** և **երախտիք:** Հացը կենսական է: Մեր Տեր Հիսուս Ինքը ըսավ. **«Զհաց մեր հանապազորդ՝ տո՛ւր մեզ այսօր»** (Մատթ. Զ 11): Իր տերունական աղոթքի առաջին ուսուցումներից մեկն է դա: Փրկիչն ասեց. **«Ես եմ հացն կենդանի, որ յերկնից իջեալ է»** (Հովհ. Զ 51): **Հաց** բառը կզուգորդվի անխուսափելիորեն **սնուցում, սնունդ** բառի հետ. մարդ էակը երկու աղբյուրներ ունի սնուցման: Դա **նյութեղեն** հացն է և ինչ որ հացեղենն է նրա ֆիզիկական գոյության համար, և մյուսը՝ կենդանի հացը, հոգեղեն հացը, իմացական հացը, հոգևոր հացը, բարոյական հացը, մի խոսքով՝ այն հացը, որ մարդու էության բուն իսկության սնուցիչ աղբյուրն է: Դա՛ Աստուծո խոսքն է, ճշմարտությունն է, գրավականը երջանկության:

Նրանք, ովքեր իրենց կյանքով կտան ապացույցը այդ ճշմարտության իրենց ապրումների և իրենց գործերի միջից, նրանք թարգմաններն են դառնում այդ ճշմարտության: Եվ այդ ապացույցը կոչվում է **երախտիք:** Մի հաբուստ բառ մեր մատենագրական, լեզվական ժառանգության մեջ: Նա, ով

բարիք կանի, նա, ով իր կյանքը բարիքի կվերածի՝ երախտագիտության առարկա կդառնա: Դրա համար է, որ ասվել է **«երախտարժան գործ»**, դրա համար է, որ մենք Ս. Գրիգոր Լուսավորչի համար ասում ենք շարականի մեջ՝ **«բազմերախտ** Հայրապետ»: Մի անձ, որի կյանքը և գործը հավիտենական ճշմարտության ապացույցն են, և որոնք բարյաց աղբյուր են մեզ համար: Մենք կգտնվենք միշտ հարկավորությանը ներքև՝ հաղորդակից լինելու նրա գործերի կենսատու ուժին: Նրա համար է ասել Ներսես Լամբրոնացի մեծիմաստ մեր աստվածաբան վարդապետը, թե **«հիշատակը անոր երախտիքներուն մեր հոգիները կսնուցանե»:**

Հիշատակ: Ոչ թե պարզապես հուշ, ոչ թե անցյալի սոսկ մտաբերում: Հիշատակը, հիշողությունը կենդանի ո՛ւժ է, երբ անցյալի դեմքը, գործը, արժեքը կդառնան ապրում, և հիշողությունը կվերածվի շարժումի և ոչ թե պարզ պատկերահանության: Մենք անցյալի մեծագործությունները մեր հիշողության մեջ չենք պահում այնպես, ինչպես թանգարանի մեջ դրված արվեստի առարկաներ: Նրանք՝ հիշատակները, այդ բոլոր գործերի հոգին, կենսատու ուժը կմիախառնվի մեր հոգեխառնության հետ և կդառնա գործոն շարժիչ լծակ մեր գործունեության: Եթե մի ազգի մեջ այդ հիշողությունը մեռնի, այդ ազգը ապրելուց կդադարի, ինչպես մի անձ եթե անհիշողության մատնվի՝ կդատարկվի, գոյությունը անիմաստ է թե՛ իր համար, թե՛ուրիշների:

* * *

Այսօր ես այս բառերը ընտրեցի որպես իմ խոսքի բնաբան, որովհետև այսօր վերակոչում ենք անմեռ հիշատակը անմահ անձնավորության, պատկերը հարյուրերեսուներորդ Հայոց Հայրապետի, մեր երջանկահիշատակ, ամենասիրելի և անմոռանալի Վազգեն Առաջին Կաթողիկոսի, իր վախճանման առաջին տարելիցի առիթով: Ես հիշում եմ մեկ տարի առաջվա այն հուզախառն վիճակը մեր Հայաստան աշխարհի, և պիտի չտատամսեմ ասելու ամբողջ հայ աշխարհի և՛ ի Հայաստան և՛ հարտասահման, երբ հանկարծ գտնվեցինք բոլորս դեմ-հանդիման այն բացակայությանը, որ իր վախճանման առիթով իր անձի թողած պակասն էր մեր կյանքում: Այսօր ես պիտի չուզեի երկարորեն անդրադառնալ իր երեսունիննամյա այն բեղուն, բազմաստատ, հայրենաշեն ու եկեղեցանվեր գործունեությանը, որին անդրադարձել ենք անցնող տարվա ընթացքում բազում անգամներ:

Այսօր ես զգում եմ, անհավասիկ մեկ տարի անց իր վախճանումից, և շուրջ հինգ ամիսներ անց իմ կաթողիկոսական ընտրությունից, թե ինչքա՜ն մեծ է եղել նրա գործը այս երեսունինը տարիների ընթացքում: Այսօր, այս հինգ ամիսների փորձառության լույսի տակ, ես ավելի պայծառ տեսիլքով եմ մտաբերում այն բոլո՜ր հոգեկան ապրումները, որոնց միջից անցավ նա, և այն բոլոր գործերը, զորս նա կատարեց անշահախնդիր, անձնամոռաց նվիրումով և, որը իբրև երախտիք այսօր մեզ է կտակվում որպես ներշնչումի աղբյուր և ոչ թե մխիթարություն և սոսկ դրվատանք ու գովասանք իր անունին: Նույնիսկ կարող եմ ասել, նա պետք չունի մեր ոչ ոքի գովերգության, պանծացումին: Աստված Ինքը նրան կընդունի, և կհավատամ, որ ընդունել է Ավետարանական բառերով. **«Ազնիւ ծառայ, բարի և հաւատարիմ, մուտ յուրախութիւն Տեառն քո»** (Մատթ. ԻԵ 23): Մենք է, որ նրան պետք ու-

ենք, ինչպես պետք ունենք մեր բոլոր սրբերին, հերոսներին, բոլոր նրանց, ովքեր իրենց կյանքը կենդանի «դասատվության» վերածեցին մեր պատմության մեջ: Հայոց պատմության այդ «դասագրքի» մեկ էջի վրա գրված է. **«Դաս երանելի Հայրապետին Վազգենայ առաջնոյ Կաթողիկոսի»:** Այսօր, իր վախճանման առաջին տարելիցին, մենք եկել ենք նրա դասարանում այդ դասագրքից սովորելու այն, ինչ որ նա կտակել է մեզ իր բազմերախտ գործունեության միջից: Այսօր, երախտիքը իր բոլոր գործունեության, շինարարական, հոգևորական, եկեղեցական, վարչական, կազմակերպական, կրթական, դաստիարակչական բոլոր մարզերի մեջ նրա կատարած գործերի մեր հոգիների մեջ ներթափանցումը մեզ պետք է որ կերպարանափոխի, մտածել տա մեր ինքնության, մեր առաքելության, մեր պարտավորությունների մասին:

Ուրբաթ առավոտ, վախճանման ճիշտ մեկ տարվա լրումին, մենք՝ բոլոր վանաբնակ Մայր Աթոռ միաբաններս, եպիսկոպոս, վարդապետ, աբեղա, սարկավագ, հոգևոր ճեմարանի սաների և Մայր Աթոռի ամբողջ պաշտոնեության հետ միասին, առավոտյան ժամերգությունից հետո, գնացինք, իր շիրմի առաջ խոնարհվեցինք, և այնտեղ մի խոսք ասեցի, որի մայր գաղափարը մի բառով է միայն բնորոշվում՝ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ: Վազգեն Ա-ի այդ դասը մեր պատմության գրքում որպես ենթավերնագիր ունի «պարտականության նվիրականացումը»: Նա պարտականության վրա գիտակից մնաց, տառապելո՛վ մնաց աներեր և մնաց կանգո՛ւն, աննպաստ պայմանների տակ մնաց տոկուն և պահեց այս Աթոռը: Հույսի աղբյուր եղավ բոլոր հուսալքվողների համար, միության ղողանջ եղավ իր խոսքը իր ամբողջ կաթողիկոսության շրջանին, հրավեր եղավ իր խոսքը մեր ժողովրդի վերանորոգության:

* * *

Բարեկամներ, հավատացյալներ, այսօր մենք կգտնվենք մի նոր շրջանի մեջ: Նա ապրեց այն շրջանը Հայաստանի պատմության, որին դուք ավելի ծանոթ եք, քան ես, բայց այսօր մենք գտնվում ենք հարագնաց, հավերժագնաց Հայոց պատմության ընթացքի մեջ մի ազատ ու անկախ Հայկական Հանրապետության շրջանում: Ազատ է մեր կյանքը, մենք մեր Եկեղեցին զգում ենք, տեսնում ենք, ընմբռնում ենք իբրև ազատ գործունեություն, ազա՛տ և պարտավո՛ր հաստատություն: Հերթը մերն է այժմ: Բոլորիս, բոլոր հոգևորականներիս և աշխարհականներիս: Իր խոսքը այսօր երկնքից այնպես, ինչպես ես կարդում եմ, այդ խոսքը այն է, որ մենք լցվենք մի նոր գաղափարով, մեր Եկեղեցին կենսավորելու, ժողովրդի կյանքի մեջ ներկա, գործոն, ազդեցիկ դարձնելու առաքելությամբ: Իր շրջանը եղավ պահպանելու, նորոգելու, պայծառացնելու շրջան: Այսօր հոգևոր հոսանքի պետք է վերածվի մեր Եկեղեցին, պետք է մենք՝ նախ հոգևորականներս զգանք, թե կոչված ենք նոր շրջանի մեջ, նոր գործ անելու հրավիրված անձինք, մենք ամենից առաջ պետք ունենք փոխվելու: Հին մարդը թաղենք՝ հին ռեժիմի հետ, նոր մարդը ծնվի նոր հայրենիքին համար. ա՛յս է Վազգեն Կաթողիկոսի երկնառաք, երկնուսույց առաջին դասը:

Այսօր ես գնահատում եմ այն հարգանքը, զոր այնքան արդարորեն և արժանապես մեր հայրենիքի Հանրապետության վերին պատասխանատու-

ները արտահայտում են հանդեպ նրա անմոռաց հիշատակին: Ողջունում եմ նրանց ներկայությունը մեր մեջ հանուն մեր Հանրապետության վեհափառ նախագահի, հանուն մեր Ազգային Ժողովի, հանուն մեր հայրենի կառավարության և բոլոր այն ծառայությունների, որ մեր պետությունը այսօր տենդագին աշխատանքով մատուցում է մեր ժողովրդին ամենադժվարին պայմանների ներքո: Ձեր ները, ձեր կապվածությունը Մայր Աթոռի հանդեպ, ձեր հարգանքը Վազգեն Ա-ի անթառամելի հիշատակի հանդեպ մեզ համար գրավականն է այն խոր հավատքի և այն համոզումի, որ դուք ունեք հանդեպ Հայաստանյաց Առաքելական Ազգային մեր Եկեղեցին և նրա հոգևոր կենտրոնը եղող Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը:

Վազգեն Ա Վեհափառի երկնագիր դասագրքի երկրորդ դասը ուղղված է մեր հայրենի պետությանը: Ապրեք այնպիսի նվիրումով, որ այս ժողովուրդը առաջնորդեք «ի վայրի դալարուջ» և «առ ջուրս հանգստեան» (Սաղմ. ԻԲ 2), ինչպես ասում է Աստվածաշունչը, որպեսզի դուք կարենաք ձեր անձերից, ձեր ժամանակից, ձեր կարողություններից ամենից բարձրը ընծայել մեր ժողովրդին, հայրենիքին և պետությանը ձեր անհատական նվիրումով այս պետությունը առաջնորդելով այնտեղ, ուր Աստված կցանկանա Իր հայկյան ցեղի համար, և պատմությունը կպահանջի մեզանից ապագայի սերունդների համար:

Երրորդ դասը այս դասագրքի ձե՛զ է ուղղված, հավատացյալ ժողովուրդ հայրենի և ի սփյուռս աշխարհի: Այսօր մենք գտնվում ենք մի այնպիսի դարաշրջանի առաջ, որ պետք է նոր ինքնագիտակցությամբ մեր հայրենիքի, հողի, ժողովրդի ճակատագրին նվիրվենք անվերապահ, անմնացորդ կերպով: Խաղաղ ժամանակներին դյուրին է ապրել և՛ հայրենիքում, և՛ ուրիշ երկրներում: Ժողովրդի արժեքը այն ժամանակ է դրսևորվում, երբ նա նեղությունների, տագնապների հորձանուտի մեջ կմնա անսասան, կմնա անխախտ իր հայրենի հողի վրա՝ իր արյան մեջ զգալով այդ հողի ուժը և իր քրտինքը արյունից բխած խառնելով այդ հողին: Մանրուքներից վեր բարձրանալ գիտենանք, իբրև ազգ մտածել սովորենք և ոչ թե իբրև անհատ, փոքրիկ-փոքրիկ, ճղճիմ-ճղճիմ հարցերով տարվենք և մոռանանք հայրենիք, մոռանանք պետություն, մոռանանք Եկեղեցի, մոռանանք մշակույթ, մոռանանք այնպիսի հանրային, հասարակական հաստատություններ, որոնց մեջ է մեր ամրության գաղտնի ուժը: Այո՛, այսօր Վազգեն Առաջինն է խոսում իմ շրթներով աննյութեղեն: Նա երկնքից է խոսում: Ես տըկար և մարմնեղեն շրթներով երկրի վրայից եմ փոխանցում իր խոսքը ձեզ: Նորոգվեցեք. **«Նորոգող հնութեանց, նորոգեա և զիս, նորոգ զարդարեա»** Շնորհալիի բառերը այսօր թող լինեն կենդանի հաց մեր բոլորի հոգիների մեջ:

Անհավասիկ, եղբայրներ և քույրեր, Վազգեն Ա. երջանկահիշատակ Կաթողիկոսի երախտիքների հիշատակը. նրանց, ներթափանցումը մեր հիշողության մեջ պետք է խմո՛ր դառնա և մեր կյանքը խմորի այսօր և գալիք օրերին, Աստծու փառքի, Եկեղեցու պայծառության, Մայր Աթոռի ծաղկման և բարգավաճման և մեր հայրենի պետության ամրացման ու հայրենիքի ժողովրդի ու ամբողջ հայ ազգի շենության ու բարեկարգության համար հավիտյանս հավիտենից, Ամեն: